



## **LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA**

### **ATASKAITA DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES KAUNO TARDYMO IZOLIATORIUJE**

2015-02-09 Nr. 2014/1-60(31)

Vilnius

#### **I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA IR BENDRA INFORMACIJA APIE ATLIKTĄ PATIKRINIMĄ**

1. Lietuvos Respublikos Seimui 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-630 ratifikavus Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą Fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolas) ir priėmus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LR SKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams buvo pavesta vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose nuolat jose lankantis (2014 m. sausio 1 d. įsigaliojusios LR SKĮ 3 ir 19<sup>1</sup> straipsnių nuostatos), Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) tapo nacionaline kankinimų prevencijos institucija.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais: jie turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę kalbėtis be liudininkų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos, laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais. Patikrinimai organizuojami bet kokioje vietoje, kurioje asmenų laisvė yra arba gali būti apribota, t. y. policijos komisariato areštinėse, įkalinimo, globos, psichiatrijos, užkrečiamųjų ligų gydymo, užsieniečių laikymo ar apgyvendinimo ir kitose įstaigose.

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, pavedė patarėjams Jurui Taminskui, Kristinai Brazevič ir vyriausiosioms specialistėms Deimantei Karužienei ir Eglei Mekaitei atlikti patikrinimą dėl žmogaus teisių padėties Kauno tardymo izoliatoriuje (arba toliau vadinama – KTI). Patikrinimas buvo atliktas 2014 m. gruodžio 16 d.

Pažymėtina, kad Kauno tardymo izoliatorius – tai laisvės atėmimo įstaiga; joje laikomi pilnamečiai vyrai, kuriems paskirta kardomoji priemonė – suėmimas, ir pilnamečiai nuteistieji vyrai, kurie teismo nuosprendžiu paskirtą laisvės atėmimo bausmę atlieka ūkio aptarnavimo būryje. KTI taip pat laikinai laikomi asmenys, atvežti į teismus ar ikiteisminio tyrimo veiksams atlikti, atvykę iš pataisos namų arba kitų tardymo izoliatorių. Nuo 2013 m. liepos mėn. KTI laikomi ir asmenys, perimti iš Jungtinės Karalystės pagal Europos arešto orderius ikiteisminio tyrimo ir bylos nagrinėjimo teisme metu.

Patikrinimo metu buvo bendrauta su KTI direktore Živile Mikėnaite, direktorės pavaduotojais Arvydu Venclovu ir Gitana Zaikauskiene, skyrių viršininkais, kitais darbuotojais ir kalinamaisiais. Buvo apžiūrėtos kameros, pasivaikščiojimo kiemai, KTI veikianti parduotuvė, sanitarinės, higienos ir kitos patalpos, patikrinti įvairūs registracijos žurnalai bei kiti dokumentai.

## II. AKTUALŪS TEISĖS AKTAI, TEISMŲ PRAKTIKA IR STANDARTAI

3. Pagrindiniai teisės aktai, taikytini atliekant patikrinimą tardymo izoliatoriuje:

3.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija;

3.2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija;

3.3. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec(2006)2 valstybėms narėms dėl Europos kalinimo taisyklių ir Rekomendacija (2006)13 dėl kardomojo kalinimo taikymo;

3.4. Principų, kuriais siekiama apsaugoti visus bet kokia forma suimtus ar kalinamus asmenis, sąvadas, priimtas Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1988 m. rezoliucija 43/173, ir Pagrindiniai elgesio su sulaikytais asmenimis principai, priimti Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. rezoliucija 45/111;

3.5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas;

3.6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas;

3.7. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas;

3.8. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas;

3.9. Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymas;

3.10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas Nr. 875 „Dėl asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kituose viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo“;

3.11. Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. 1R-172 „Dėl tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“;

3.12. Vyrų ir moterų, laikomų tardymo izoliatoriuose, ir nuteistųjų, atliekančių arešto bausmę kalėjimuose, aprūpinimo apranga, patalyne ir asmens higienos priemonėmis ir kitos normos, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymu Nr. 1R-139 „Dėl arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų, suimtųjų ir vaikų (kūdikių), esančių pataisos namų vaikų (kūdikių) namuose, materialinio buitinio aprūpinimo normų patvirtinimo“ (toliau vadinama – Materialinio buitinio aprūpinimo normos);

3.13. Asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklės, patvirtintos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2006 m. gegužės 2 d. įsakymu Nr. 4/07-117 „Dėl Asmenų, laikomų kardomojo kalinimo ir laisvės atėmimo vietose, maitinimo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ (toliau vadinama – Maitinimo organizavimo taisyklės);

3.14. Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklės, patvirtintos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2000 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. V-176 „Dėl Tardymo izoliatorių įrengimo ir eksploatavimo taisyklių patvirtinimo“;

3.15. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“;

3.16. Laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcija, patvirtinta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2014 m. rugsėjo 10 d. įsakymu Nr. V-362 „Dėl laisvės atėmimo vietų apsaugos ir priežiūros instrukcijos patvirtinimo“;

3.17. Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 „Dėl Lietuvos higienos normos 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (toliau vadinama – Higienos norma 76:2010).

4. Pažymėtina, jog, vertinant, kaip elgiamasi su asmenimis, kuriems apribota laisvė, ir jų laikymo sąlygas, svarbu vadovautis ne tik nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, bet ir Lietuvos bei tarptautinių teismų praktika ir kompetentingų bei plačius įgaliojimus turinčių tarptautinių institucijų rekomendacijomis. Lietuvoje kalinimo sąlygų atitikties teisės aktuose nustatytiems reikalavimams klausimus ne kartą yra nagrinėję administraciniai teismai; Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra suformulavęs praktiką dėl neturtinės žalos, patirtos dėl netinkamų kalinimo sąlygų, atlyginimo (be daugelio kitų, paminėtina, pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. sausio 23 d. nutartis byloje A-146-115-12). Be to, Lietuva yra prisijungusi prie Europos žmogaus teisių konvencijos (arba toliau vadinama – Konvencija), todėl jai privalomi ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuluoti principai dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) reikalavimų taikymo asmenims atimant ar apribojant laisvę (paminėtini, pvz., šie sprendimai: *Karalevičius v. Lithuania*, Nr. 53254/99, 2005 m. balandžio 7 d. sprendimas; *Ananyev and Others v. Russia*, Nr. 42525/07 ir 60800/08, 2012 m. sausio 10 d. sprendimas; *Ostrovar v. Moldova*, Nr. 35207/03, 2005 m. rugsėjo 13 d. sprendimas; *Gulyayeva v. Russia*, Nr. 67413/01, 2010 m. balandžio 1 d. sprendimas; *Florea v. Romania*, Nr. 37186/03, 2010 m. rugsėjo 14 d. sprendimas ir *Elefteriadis v. Romania*, Nr. 38427/05, 2011 m. sausio 25 d. sprendimas).

5. Europos regiono valstybėse kankinimų prevenciją jau 25 metus vykdomas Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) įdiegė ir taiko elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartus<sup>1</sup>. CPT, laisvės apribojimo (atėmimo) vietose atlikęs patikrinimus dėl elgesio su juose laikomais asmenimis, konkrečioms valstybėms pateikia savo rekomendacijas, kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui. CPT nustatytuose standartuose įtvirtinti visuotinai pripažinti ir taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai, kuriuos valstybės taip pat pripažįsta ir gera valia vykdo, atsižvelgia į juos ir jų laikosi.

### III. TIKRINAMOS SRITYS IR NUSTATYTOS APLINKYBĖS

6. Patikrinimas atliktas vertinant žmogaus teisių apsaugos ir kankinimų prevencijos aspektu svarbiausius klausimus, atsižvelgiant į šios ataskaitos II skyriuje nurodytus teisės aktus, CPT standartus, CPT ataskaitose apie Lietuvoje atliktus patikrinimus pateiktas rekomendacijas, Lietuvos teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką.

Atliekant patikrinimą faktinės aplinkybės, susijusios su asmenų laikymo sąlygomis ir žmogaus teisių padėtimi, buvo patikrintos ir įvertintos pagal šias sritis: 1) duomenys apie įstaigą ir laikomus asmenis; 2) darbuotojai; 3) saugumo priemonės ir savižudybių prevencija; 4) kratos ir specialiųjų priemonių panaudojimas; 5) elgesys su laikomais asmenimis, drausminio poveikio priemonių taikymas; 6) laikymo ir higienos sąlygos; 7) maitinimas; 8) apranga; 9) sveikatos

<sup>1</sup> [CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2013].

priežiūra; 10) kitos laikomų asmenų teisės; 11) informacijos prieinamumas ir kreipimusi nagrinėjimas; 12) užsienio valstybių piliečiai; 13) kitų institucijų atlikti patikrinimai.

7. Pažymėtina, kad, apsilankius KTI, susidarė teigiamas įspūdis dėl žmogaus teisių užtikrinimo šioje įstaigoje laikomiems asmenims. KTI administracija deda pagirtinas pastangas siekdama užtikrinti tinkamas kalnimo sąlygas, gerą atmosferą, abipusiai pagarbius personalo ir kalniamųjų santykius, sudaryti galimybes kalniamiesiems mokytis, dirbti, užsiimti kita veikla ir pan. Vis dėlto patikrinimo metu buvo nustatyti keli toliau aptariami trūkumai ir situacijos, dėl kurių galima pažeidžiamos žmogaus teisės, susiję su: a) kalnimo sąlygomis; b) kalniamųjų užimtumo organizavimu; c) tinkamu informacijos teikimu užsieniečiams; d) tinkamu sveikatos priežiūros paslaugų teikimu ir e) specialiųjų priemonių panaudojimo proporcingumo vertinimu.

### 7.1. Dėl kalnimo sąlygų

7.1.1. Patikrinimo metu atliktus faktinį žmogaus teisių užtikrinimo vertinimą vietoje nustatyti šie trūkumai:

7.1.1.1. Kameroje ne visada užtikrinamas teisės aktuose nustatytas minimalus plotas vienam asmeniui. Pavyzdžiui, vienoje 15 m<sup>2</sup> ploto kameroje buvo laikomi 6 asmenys – tai reiškia, kad vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas buvo 2,5 m<sup>2</sup>.

Kalėjimų departamento direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakyme Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštiniėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ reglamentuota, kad vienam asmeniui tenkantis minimalus plotas tardymo izoliatoriaus kameroje negali būti mažesnis kaip 3,6 m<sup>2</sup>. Pagal anksčiau (iki 2009 m. birželio 10 d.) galiojusią Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. 178 patvirtintą Kardomojo kalnimo vietų vidaus tvarkos taisyklių 11.1 papunktį nustatytas minimalus plotas vienam asmeniui tardymo izoliatorių kameroje buvo 5 m<sup>2</sup> – tokį teisinį reglamentavimą palankiai vertindavo CPT atstovai, lankydamiesi Lietuvos laivės atėmimo vietose.

CPT savo rekomendacijose Lietuvai nėra nurodęs konkretaus minimalaus ploto, kuris turėtų tekti vienam asmeniui, laikomam suėmimo vykdymo įstaigoje (nors yra pateikęs rekomendaciją dėl minimalaus 4 m<sup>2</sup> ploto bendrabučių tipo patalpos įstaigose – pvz., 2008 m. balandžio 21–30 d. apsilankymo ataskaitoje<sup>2</sup>). Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas yra apibendrinęs įvairioms valstybėms CPT teiktas ataskaitas ir rekomendacijas, iš kurių kyla reikalavimas, kad suimtiems asmenims tektų ne mažiau kaip 4 m<sup>2</sup> kameros ploto (žr. ataskaitos 4 punkte nurodytą sprendimą *Ananyev and Others*, 144 p.). Be to, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, į erdvės trūkumą kameroje būtina atsižvelgti nustatant, ar kalnimo sąlygos laikytinos „žeminančiomis orumą“, kaip tai suprantama pagal Konvencijos 3 straipsnį (žr., pvz., 4 punkte nurodytą sprendimą *Karalevičius v. Lithuania*, 36 p.). Tais atvejais, kai asmeniui tenka mažiau kaip 3 m<sup>2</sup> ploto, laisvės atėmimo įstaiga laikytina tokia perpildyta, kad tai savaime gali lemti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Taigi, spręsdamas, ar dėl asmeninės erdvės trūkumo buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis, Europos Žmogaus Teisių Teismas atsižvelgia į šiuos tris aspektus: 1) kiekvienas kalniamasis turi turėti asmeninę miegamąją vietą kameroje, 2) kiekvienam kalniamajam turi tekti bent 3 m<sup>2</sup> grindų ploto, ir 3) bendras kameros plotas turi būti toks, kad kalniamieji galėtų laisvai judėti tarp baldų. Bent vieno iš aspektų trūkumas lemia pagrįstą prielaidą, kad kalnimo sąlygos prilygsta orumą žeminančiam elgesiui ir dėl to pažeidžiamas Konvencijos 3 straipsnis (žr. pirmiau nuodytą sprendimą: *Ananyev and Others v. Russia*, 145, 148 p.; ataskaitos 4 punktas).

<sup>2</sup> CPT/Inf (2009) 22.

7.1.1.2. Kilo abejonių, ar visose kamerose užtikrinamas (pagal laikomų asmenų skaičių) pakankamas kiekis kietojo inventoriaus. Vienoje kameroje pastebėta, kad, nors joje laikomi 6 asmenys, tačiau vietos prie stalo ir ant suolų pakanka tik 4 žmonėms. Atsižvelgiant į tai, kad maistas laikomiems asmenims pristatomas į kameras, manytina, susidaro situacija, kai iš 6 žmonių tik keturi gali valgyti sėdėdami už stalo. Taip pat nustatyta, kad ne visose kamerose įrengta pakankamai spintelių kalinamųjų daiktams susidėti. Kyla pavojus, kad, iš esmės didžiąją dalį paros laikant asmenis gana nedidelėse kamerose, kuriose ne visuomet pavyksta užtikrinti net minimalų vienam asmeniui tenkanti plotą, inventoriaus trūkumas kamerose gali lemti didesnę kalinamųjų tarpusavio psichologinę įtampą ir blogesnę bendrą atmosferą.

Pažymėtina, kad ataskaitos 3.12 papunktyje nurodytose Materialinio buitinio aprūpinimo normose nustatyta, jog kardomąją priemonę – suėmimą vykdančių įstaigų kamerų tipo patalpose kiekvienam asmeniui turi būti skiriama, be kita ko, po 1 spintelę ir po 1 maisto produktų spintelę arba lentyną, taip pat kameroje turi būti 1 stalas ir po 1 taburetę kiekvienam asmeniui.

7.1.1.3. Nepaisant KTI pastangų atskirti rūkančius kalinamuosius nuo nerūkančių, kai kuriose kamerose tokie asmenys laikomi kartu (galimai dėl ploto trūkumo). Patikrinimo metu vienoje kameroje, kuri buvo įvardyta kaip „nerūkančiųjų“, buvo laikomi 3 rūkantys ir 2 nerūkantys asmenys.

Pagal Higienos normos 76:2010 14 punktą, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti gyvenamosiose, kitose bendrojo naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru.

Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, valstybė privalo užtikrinti, kad asmens kalinimo sąlygomis nebūtų pažeidžiamas jo žmogiškasis orumas ir kad atsižvelgiant į praktinius su įkalinimu susijusius reikalavimus būtų adekvačiai užtikrinama jo sveikata ir gerovė (žr., pvz., ataskaitos 4 punkte nurodytą sprendimą *Karalevičius v. Lithuania*, 34 p.). Nerūkančiųjų laikymas kartu su rūkančiais (ypač jeigu asmenys beveik visą laiką priversti leisti kameroje) yra vienas iš aspektų, į kuriuos atsižvelgia Europos Žmogaus Teisių Teismas, sprenddamas, ar kalinimo sąlygos atitinka Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnio reikalavimus (žr., pvz., ataskaitos 4 punkte nurodytus sprendimus *Ostrovar v. Moldova*, 85 p.; *Gulyayeva v. Russia*, 160 p.; *Florea v. Romania*, 65 p.; ir *Elefteriadis v. Romania*, 49–55 p.). Lietuvos teismų praktika dėl neturtinės žalos atlyginimo kalinamiesiems už tokį pažeidimą taip pat yra suformuluota (žr. ataskaitos 4 punkte nurodytą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartį).

7.1.1.4. Apžiūrėjus pasivaikščiojimo kiemus pastebėta, kad juose nėra šiukšliadėžių; patikrinimo metu šie kiemai buvo nešvarūs.

Reikalavimas, kad pasivaikščiojimo kiemai laisvės atėmimo vietose būtų periodiškai valomi, įtvirtintas Higienos normos 76:2010 18.4 papunktyje. Manytina, kad pasivaikščiojimo kiemuose įrengus šiukšliadėžes taptų lengviau palaikyti juose švarą.

## 7.2. Dėl veiklos už kameros ribų trūkumo

7.2.1. Nustatyta, kad laikomiems asmenims trūksta veiklos už kameros ribų (patikrinimo metu ir patys kalinamieji pareiškė tokių nusiskundimų). KTI pateiktais duomenimis, be kasdienio 1 val. trukmės pasivaikščiojimo lauke, laikomiems asmenims sudaromos galimybės mokytis (2014 m. gruodžio 1 d. duomenimis, mokėsi 58 KTI laikomi asmenys), lankytis skaitykloje arba koplyčioje, laisvalaikio užimtumo centre, dalyvauti kūrybinėse dirbtuvėse. Sudaryta galimybė lankytis sportui skirtame kiemelyje (pateiktais duomenimis, apie 2 kartus per mėnesį), tačiau jame sportuoti tenka lauko sąlygomis. Pažymėtina, kad KTI laikomi nuteistieji turi ir galimybę dirbti bei dalyvauti darbinių įgūdžių ugdymo užsiėmimuose, tuo tarpu suimtieji tokių galimybių neturi. Taip pat KTI nurodė, kad per 2014 m. suimtieji iš viso buvo išvesti iš kameros 7 724 kartus (į šiuos duomenis neįtrauktas mokymasis). Atsižvelgiant į laikomų asmenų skaičių (apie 330), darytina išvada, kad

vienam asmeniui buvo sudarytos galimybės užsiimti veikla už kameros ribų vidutiniškai tik 2 kartus per mėnesį – toks dažnumas nelaikytinas pakankamu.

Ataskaitos 5 punkte nurodytų CPT standartų 47 punkte pabrėžiama būtinybė siekti, kad suimtiesiems būtų užtikrinta galimybė pakankamą dienos dalį (8 valandas arba daugiau) praleisti ne kameroje ir užsiimti įvairia prasminga veikla.

Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad, jeigu kalinamas asmuo tik vieną valandą per dieną gali pasivaikščioti lauke, jo padėtis tampa dar sunkesnė (žr., pvz., ataskaitos 4 punkte nurodytą sprendimo *Ananyev and Others v. Russia* 151 p.).

### *7.3. Dėl tinkamo informacijos teikimo užsieniečiams*

7.3.1. Patikrinimo metu KTI buvo laikomi 8 užsieniečiai. Nustatyta, kad visi užsienio šalių piliečiai nebuvo jiems suprantama kalba supažindinti su savo teisėmis, pareigomis ir draudimais.

Suėmimo vykdymo įstatymo 11 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad suimtieji pasirašytinai supažindinami su jų teisėmis, pareigomis ir draudimais, o šio įstatymo 13 straipsnyje įtvirtinta suimtųjų teisė gauti rašytinę informaciją apie jų laikymo KTI tvarką ir sąlygas, teises, pareigas ir jiems taikomus draudimus lietuvių, suimtojo gimtąja kalba arba ta kalba, kurią suimtas suprantą.

### *7.4. Dėl tinkamo sveikatos priežiūros paslaugų teikimo*

7.4.1. Patikrinimo metu atliktus faktinį žmogaus teisių užtikrinimo vertinimą vietoje, nustatyti šie trūkumai:

7.4.1.1. Patikrinus KTI Sveikatos priežiūros tarnyboje pildomus žurnalus ir kitus dokumentus kilo abejonių dėl to, ar kalinamieji visuomet tinkamai supažindinami su paskirtu gydymu ir pareiškia savo sutikimą. Paaiškėjo, kad atvykę į KTI asmenys pasirašo išankstinį sutikimą dėl gydymo, bet vėliau, skiriant gydymą arba procedūras, rašytinis sutikimas kaskart negaunamas. Iš įrašų sveikatos istorijose nustatyta, kad taikoma priešinga praktika: pastaba su paciento parašu įrašoma tik tada, kai jis atsisako gydymo arba procedūros.

Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 45 straipsnį, sveikatos priežiūra tardymo izoliatoriuose organizuojama ir atliekama įstatymų nustatyta tvarka. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatyme reglamentuota, kad draudžiama teikti sveikatos priežiūros paslaugas be asmens sutikimo. Šiame įstatyme ir atitinkamuose įgyvendinamuosiuose teisės aktuose taip pat nustatyti reikalavimai, kaip duodamas sutikimas dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo. Manytina, kad asmens sutikimas dėl skiriamo gydymo arba procedūra būtų aiškiau suprantamas, jeigu kiekvienu konkrečiu atveju sveikatos istorijoje būtų apie tai įrašoma ir patvirtinama asmens parašu. Pažymėtina, kad šitaip ir kalinamieji, ir įstaiga išvengtų galimų abejonių ir ginčų dėl tinkamo supažindinimo su skiriamu gydymu (procedūra) ir asmens sutikimo (nesutikimo).

7.4.1.2. Iš 2014 m. gruodžio 17 d. KTI pateiktos papildomos informacijos nustatyta, kad KTI Sveikatos priežiūros tarnyboje trūksta personalo. Nėra užimti arba užimti iš dalies šie etatai: radiologijos laboranto (0,25 etato), bendrosios praktikos slaugytojo (1 etatas), gydytojo ftiziatro (0,5 etato) ir slaugo-padėjėjo (0,5 etato).

KTI Sveikatos priežiūros tarnybai yra priskirta iš viso 17 etatų (22 sveikatos priežiūros specialistų pareigybės) – taip garantuojamas tinkamas sveikatos priežiūros paslaugų teikimo organizavimas. Darytina prielaida, kad dėl neužimtų etatų tarnyba gali būti nepajėgi teikti visas išduotose licencijose numatytas sveikatos priežiūros paslaugas KTI kalinamiems asmenims, todėl kyla abejonių dėl tinkamo sveikatos priežiūros užtikrinimo.

### *7.5. Dėl specialiųjų priemonių panaudojimo proporcingumo vertinimo*

7.5.1. Patikrinimo metu peržiūrėjus atitinkamus dokumentus pastebėta, kad tarnybinių patikrinimų dėl specialiųjų priemonių panaudojimo išvadose nevertinamas specialiųjų priemonių panaudojimo proporcingumas.

Pagal Suėmimo vykdymo įstatymo 11 straipsnio 7 dalį, tardymo izoliatoriaus administracija ypatingų situacijų metu veikia vadovaudamasi Bausmių vykdymo kodekso 118 ir 119 straipsnių, o specialiąsias priemones ir šaunamuosius ginklus naudoja vadovaudamasi Bausmių vykdymo kodekso 120–124 straipsnių nuostatomis. Bausmių vykdymo kodekso 120 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad specialiosios priemonės naudojamos atsižvelgiant į teisėtvarkos pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę ir konkrečias aplinkybes bei situaciją; naudodami specialiąsias priemones, pareigūnai privalo stengtis išvengti sunkių pasekmių.

Manytina, kad tarnybinių patikrinimų dėl specialiųjų priemonių panaudojimo išvadose būtų tikslinga nurodyti pirmiau aprašytus aspektus, siekiant išvengti bet kokių abejonių dėl to, ar specialiosios priemonės kiekvienu konkrečiu atveju buvo panaudotos pagrįstai ir proporcingai.

8. Apibendrinant tai, kas išdėstyta pirmiau, galima teigti, kad KTI pastebėti tam tikri žmogaus teisių pažeidimai. Būtina atkreipti į juos dėmesį ir siekti pašalinti bei užkirsti kelią panašioms pažeidimams pasikartoti ateityje. Siekiant užtikrinti asmenų, kurių laisvė apribota, teises ir laisves, būtina laikytis teisės aktuose nustatytų reikalavimų dėl kamerų įrengimo, sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, saugios, sveikos ir švarios aplinkos užtikrinimo. Be to, ypač svarbu, kad visi KTI laikomi asmenys žinotų savo teises ir pareigas bei galėtų tinkamai jas įgyvendinti.

## **IV. IŠVADOS**

9. Apibendrinant patikrinimo metu nustatytas aplinkybes, susijusias su suimtųjų ir nuteistųjų laikymo sąlygomis ir jų teisių padėtimi KTI, bei atsižvelgiant į ataskaitos II ir III dalis, pažymėtina, kad

9.1. KTI ne visuomet užtikrinamas minimalus teisės aktuose nustatytas kameros plotas vienam asmeniui;

9.2. trūksta veiklos už kameros ribų galimybių, ypač suimtiesiems;

9.3. ne visos kameros aprūpintos visu reikalingu kietuoju inventoriu, atsižvelgiant į jose laikomų asmenų skaičių;

9.4. rūkantys ir nerūkantys asmenys ne visuomet laikomi atskirai;

9.5. kyla abejonių dėl nuolatinio švaros palaikymo pasivaikščiojimo kiemuose;

9.6. užsieniečiai kalinamieji ne visuomet tinkamai, jiems suprantama kalba, supažindinami su savo teisėmis ir pareigomis;

9.7. kyla abejonių dėl to, ar teikiant laikomiems asmenims sveikatos priežiūros paslaugas jie visuomet tinkamai supažindinami su skiriamu gydymu arba procedūromis ir pareiškia sutikimą;

9.8. Sveikatos priežiūros tarnyboje trūksta personalo;

9.9. tarnybinių patikrinimų dėl specialiųjų priemonių panaudojimo išvadose nevertinamas specialiųjų priemonių panaudojimo proporcingumas.

## **V. REKOMENDACIJOS**

10. Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į patikrinimo metu nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LRSKĮ 19 straipsnio 1 dalies 14 punktu, rekomenduoja Kauno tardymo

izoliatoriaus direktoriaus funkcijas vykdančiam direktoriaus pavaduotojui Arvydui Venclovui imtis priemonių užtikrinti, kad:

10.1. ir toliau būtų siekiama užtikrinti bent minimalų teisės aktuose nustatytą vienam asmeniui skirtą kameros plotą;

10.2. būtų organizuojama kuo įvairesnė veikla už kameros ribų, ypač suimtiesiems;

10.3. kameros būtų aprūpintos visu reikalingu kietuoju inventoriumi, atsižvelgiant į kameroje laikomų asmenų skaičių;

10.4. rūkantys ir nerūkantys asmenys būtų laikomi atskirai;

10.5. pasivaikščiojimo kiemai būtų nuolat valomi; būtų apsvarstyta galimybė kiemuose įrengti šiukšliadėžes;

10.6. visi užsieniečiai kalinamieji būtų raštu supažindinami su savo teisėmis ir pareigomis jiems suprantama kalba; siekiant šio tikslo kuo skubiau užtikrinti atitinkamų dokumentų vertimą į anglų, rusų ir kitas reikalingas kalbas; taip pat būtų apsvarstyta galimybė atitinkamiems pareigūnams mokytis reikalingų užsienio kalbų arba organizuoti darbą taip, kad atitinkamame aukšte dirbtų su jame kalinamais užsieniečiais galintis susikalbėti pareigūnas;

10.7. būtų apsvarstyta galimybė keisti praktiką Sveikatos priežiūros tarnyboje ir kiekvienu konkrečiu atveju gauti paciento raštišką sutikimą dėl skiriamo gydymo arba procedūros ir sveikatos istorijose daryti atitinkamus įrašus su pacientų parašais arba kitokiais būdais užtikrinti galimybę įsitikinti, kad asmuo buvo tinkamai supažindintas su skiriamu gydymu arba procedūra ir pareiškė sutikimą;

10.8. būtų imtasi priemonių užpildyti laisvus Sveikatos priežiūros tarnybos etatus;

10.9. tarnybinių patikrinimų dėl specialiųjų priemonių panaudojimo išvadose būtų vertinamas specialiųjų priemonių panaudojimo proporcingumas.

*Apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2015-03-20.*

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas